

Взаємодія міліції й населення як стратегічний напрям діяльності органів правопорядку

2

Віктор БЕСЧАСТНИЙ,
доктор наук з державного управління, професор,
заслужений юрист України,
ректор Донецького юридичного інституту МВС України

Геннадій ГРЕБЕНЬКОВ,
доктор філософських наук,
професор,
начальник кафедри психології та соціології
Донецького юридичного інституту МВС України

Зміни в сучасному українському соціумі, його економічній, політичній, духовній сферах закономірно впливають на процес формування нових взаємовідносин між державою, її інституціями та громадянським суспільством. Це стосується й такого державного інституту, як органи правопорядку. Міліція в Україні – це державний орган виконавчої влади, який покликаний захищати життя, здоров'я, права і свободи громадян, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань, стояти на варті правопорядку й законності. Як прописано в Законі України «Про міліцію», діяльність цієї структури будується на принципах законності, гласності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями і населенням. Міліція інформує органи влади й управління, населення, засоби масової інформації про свою діяльність, стан громадського порядку та заходи щодо його зміцнення [1].

У системі державного управління органи внутрішніх справ посідають особливе місце. Це зумовлено насамперед тими функціями, які вони виконують у суспільному житті, їх значущістю, а також тим, що їхня діяльність здійснюється в реальному соціальному просторі у безпосередньому контакті з громадянами. Щодня працівник міліції вирішує складні професійні завдання, розв'язує непрості ситуації та конфлікти й не має права помилятися. Отже, ступінь матеріально-технічної забезпеченості й ефективності діяльності органів правопорядку, рівень їхньої професійної компетентності позначаються на соціально-психологічному стані суспільства, а також впливають на громадську думку про роботу міліції.

Вочевидь, оптимізація роботи органів внутрішніх справ України, що ґрунтується на плідній співпраці з

громадськими формуваннями й населенням, є актуальною проблемою.

Торік на лютневій колегії МВС України, звертаючись до особового складу правоохоронних органів, Міністр внутрішніх справ генерал внутрішньої служби України Віталій Захарченко визначив серед інших такі завдання, продиктовані нагальними потребами:

- максимально наблизити свою діяльність до потреб громадян, перейти від декларацій щодо налагодження партнерських стосунків із населенням до реальних кроків у цьому напрямі, утілювати в повсякденній службовій діяльності принцип «Людина – понад усе»;

- викоренити з діяльності органів внутрішніх справ будь-які факти зневажливого ставлення до громадян та їхніх проблем, безпринципності та байдужості;

– постійно підвищувати свій професійний і культурний рівень, поширювати світогляд, формувати повагу до працівника міліції всіма засобами – від рівня спілкування з громадянами, чесності, відвертості, професійних навичок до охайного зовнішнього вигляду;

– зміцнювати взаємодію з органами місцевого самоврядування, забезпечувати консолідацію зусиль держави і громадського суспільства в протидії криміналітету;

– широко інформувати громадськість і засоби масової інформації про роботу міліції, активно залучати громадян та громадські об'єднання до профілактики правопорушень, всебічно сприяти журналістам у виконанні їх місії об'єктивного висвітлення подій;

– своїми діями досягати нового сприйняття міліції в суспільстві, активно здобувати підтримку широких верств населення, повернути довіру громадян і загальну повагу до міліцейської професії, створити нове обличчя української міліції [2].

Дослідження практики співробітництва представників органів правопорядку України та населення свідчить, що сьогодні процес взаємодії міліції та громадських об'єднань позитивно впливає на діяльність органів внутрішніх справ, з одного боку, й формування позитивного іміджу в очах населення – з другого [3]. Слід констатувати, що до цього часу розвиток співробітництва між міліцією та громадянами відбувався спонтанно, без належної організації і системного підходу. Заходи щодо залучення громадськості до правоохоронного процесу проводилися, як правило, внаслідок гучних і резонансних подій із масштабними негативними наслідками для суспільного життя. Тому взаємодія міліції з громадськими формуваннями повинна плануватися й формуватися на ефективній науково обґрунтованій управлінській основі. При цьому великого значення набувають державна стратегія і тактика протидії злочинності спільними зусиллями відомчих інституцій і суспільства.

У зв'язку з цим Міністерством внутрішніх справ запропоновано Комплексний план заходів з формування позитивного іміджу органів внутрішніх справ України на 2013–2014 роки, в якому пріоритетним напрямом роботи визначено налагодження партнерських відносин між працівниками ОВС і населення. Одним із головних критеріїв оцінювання діяльності підрозділів міліції є рівень довіри громадян до представників правоохоронних органів. Перед сучасною українською міліцією поставлено такі завдання:

– розширювати в інформаційному просторі сегмент об'єктивних відомостей про діяльність органів внутрішніх справ;

– удосконалювати форми взаємодії МВС із громадянами, зокрема шляхом активізації співпраці щодо охорони правопорядку та профілактики злочинності;

– підвищувати рівень правосвідомості суспільства;

– покращувати (з урахуванням міжнародного досвіду) зовнішній та внутрішній імідж органів внутрішніх справ [4].

Однією з форм взаємодії між представниками органів правопорядку та населенням є створення таких умов (організація роботи, вибір ефективних форм функціонування громадських формувань), які дали б змогу оптимізувати діяльність правоохоронних органів загалом. Нині при Міністерстві внутрішніх справ сформовано Громадську раду, яка є постійно діючим колегіальним виборним консультативно-дорадчим органом. Вона створена для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами,

здійснення громадського контролю за діяльністю персоналу ОВС, налагодження ефективної взаємодії МВС із громадськістю, врахування громадської думки під час формування та реалізації державної політики [5].

Налагоджено співпрацю не лише між представниками апарату міністерства і Громадською радою, а й між персоналом ОВС та пересічними громадянами. Позитивним прикладом партнерства органів внутрішніх справ і громадських формувань є діяльність добровільних народних дружин [6]. Після тривалої перерви їх функціонування відновлено на підставі Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону».

Спектр завдань, які в тісній взаємодії з працівниками міліції виконують сучасні дружинники, досить широкий:

– патрулювання житлових масивів і селищ;

– участь у розшуку зниклих безвісти;

– участь у розшуку та затриманні підозрюваних у скоєнні злочину;

– спільне проведення профілактичних, просвітницьких, виховних заходів серед різних категорій населення;

– робота з підлітками «групи ризику», безпритульними тощо.

На жаль, таких позитивних прикладів іще не так багато – бракує досвіду й громадської самосвідомості.

Тому неабиякий інтерес становить зарубіжний досвід участі громадськості в правоохоронній та правозахисній діяльності та його адаптація в Україні. Загальноприйнятною є думка, що правоохоронні органи, які покликані охороняти громадський порядок, вести боротьбу зі злочинністю та іншими правопорушеннями, не потребують допомоги населення. Але іноді саме громадяни, котрі стали свідками правопорушення або знають про запланований злочин, можуть надати представникам органів внутрішніх справ неоціненну допомогу у справі профілактики та розслідування злочинів, а також підтримання правопорядку на конкретній території (насамперед за місцем проживання громадян). Не випадково в більшості країн наголос у правоохоронній та правозахисній діяльності органів державного управління робиться передовсім на запобіганні злочинам та іншим правопорушенням за допомогою громадськості. Практика свідчить, що значно легше й дешевше й для держави, і для платників податків витратити зусилля й кошти на просвітницьку, виховну роботу, профілактику злочинів та інших правопорушень, ніж на їх розкриття і перевиховання осіб у пенітенціарних закладах.

Першу в світі модель поліцейської діяльності, що ґрунтується на підтримці та участі громадськості, було запроваджено Робертом Пілом у Великій Британії 1829 року. Тоді вперше висловлено думку про те, що поліцейська автономія – невинуватена стратегія. Поліція не може виконувати ефективно й своєчасно своїх обов'язків, не спираючись на підтримку громадських об'єднань і мешканців районів, які обслуговують поліцейські підрозділи. Результатом такої політики стало створення так званої нової поліції, яка тісно співпрацювала з населенням [7]. Співпраця між поліцією і громадянами полягає в тому, що між ними встановлюються такі взаємовідносини, за яких вони разом розв'язують проблеми боротьби зі злочинністю та підтримання належного правопорядку за місцем проживання громадян. Спрацьовує один із основних принципів функціонування поліції: громадська безпека і правопорядок – спільна турбота держави й суспільства; поліція надаватиме допомогу

лише в тих випадках, коли зусиль громадськості недостатньо. Якщо говорити про Україну, то згаданий принцип необхідно широко доводити до населення й органів державної влади та місцевого самоврядування, що значно полегшить роботу персоналу ОВС із різними категоріями громадян, а також дасть змогу сформувати нову модель їхньої взаємодії. При цьому акцент у діяльності міліції має робитися не на репресивній функції. Каральні стратегії діяльності міліції не можуть задовольняти суспільство, що розвивається в демократичному напрямі. Міліція, можливо, повинна розглядатись як сервісна служба (є позитивний досвід Західної Європи, зокрема Німеччини), основне завдання якої – надання правозахисних послуг населенню на окремій території. Для цього має проводитися широка профілактично-роз'яснювальна робота із залученням різних верств населення.

Повертаючись до зарубіжного досвіду, зазначмо: в багатьох країнах органи правопорядку мають структурні ланки, персонал яких займається виключно взаємодією з населенням. Співробітництво поліції і громадян здійснюється через різноманітні громадські ради, комітети, об'єднання, до складу котрих входять представники профспілкових, релігійних та інших громадських об'єднань. Безперечно, не всі добровільні об'єднання витримують перевірку часом й ефективно працюють, але в зарубіжній практиці є чимало життєво стійких форм участі населення в роботі правоохоронних органів щодо боротьби зі злочинністю та підтримання громадського порядку.

Загальновідомо, що в Японії рівень злочинності доволі низький. Це пов'язано з особливостями менталітету, високим рівнем самосвідомості та громадської відповідальності більшості соціуму, а також належним рівнем організації взаємодії населення й поліції. На кожній поліцейській дільниці функціонують відділення Асоціації запобігання злочинності, членом якої може стати кожний громадянин. Цікаво, що до асоціації входять не тільки пересічні громадяни, які бажають співпрацювати з органами правопорядку, а й об'єднання осіб за професіями, представники котрих частіше за інших стають жертвами злочинних посягань (водії громадського транспорту, працівники банківської сфери, торговельних мереж, листоноші та інші). Члени асоціації добровільно вносять кошти на її розвиток. Повсюдно створено своєрідні контактні пункти, до яких може прийти будь-який громадянин і отримати необхідну консультацію чи дієву допомогу. Працівники пунктів контакту тісно співпрацюють із персоналом правоохоронних органів, особливо в разі скоєння злочину чи розшуку зниклої особи [7].

Значної уваги заслуговує вивчення практики створення у Великій Британії, Франції, Німеччині, США різноманітних загальнонаціональних програм, спрямованих на дієву співпрацю населення й органів правопорядку. Так, у багатьох європейських країнах діє громадська організація «Зупини злочинця», яка допомагає поліції в боротьбі зі злочинністю, забезпеченні належного стану правопорядку в регіонах, проведенні профілактичної, превентивної, виховної, консультативної роботи. Відділення цієї громадської організації розташовані на території поліцейських дільниць, що значно поліпшує співпрацю членів організації з працівниками правоохоронних органів [7].

Організацію та впровадження таких програм в Україні необхідно розпочинати з трансформації громадської думки про сучасну міліцію. Позитивний образ і високі результати діяльності, бездоганна репутація й належний рівень культури – основні

складові професійного успіху правоохоронця, зокрема й у сфері комунікації з населенням і громадськими формуваннями. Процес співпраці починається з бажання спілкуватися й допомагати працівникам міліції, яких поважають, із налагодження довірливих взаємовідносин. Повага до органів правопорядку, до органів державного управління залежить від поваги й взаєморозуміння між конкретним працівником міліції та пересічним громадянином.

Нині важливими, на наш погляд, є такі завдання з активізації взаємодії між органами внутрішніх справ і громадськістю:

- підвищення авторитету й довіри населення до міліції;
- покращення стану комунікативної та загальної культури персоналу ОВС;
- сприяння об'єктивному інформуванню населення про діяльність працівників правоохоронних органів за допомогою засобів масової інформації; ретельна перевірка фактів і матеріалів, які публікуються чи демонструються в мас-медіа;
- створення позитивного іміджу шляхом підвищення рівня професійної компетентності та покращення результатів діяльності персоналу ОВС;
- забезпечення безпосереднього діалогу між міліцією та населенням (громадськими об'єднаннями, профспілками, асоціаціями, організаціями, підприємствами) під час особистих зустрічей громадян із керівниками підрозділів ОВС, найкращими працівниками, персоналом служби громадської безпеки, які забезпечують правопорядок на конкретній території;
- проведення активної профілактичної, виховної, просвітницької роботи серед різних верств населення з метою запобігання злочинності, а також формування в різних категоріях громадян відчуття особистої причетності до правового порядку в суспільстві, підвищення рівня самосвідомості кожного члена суспільства;
- залучення найактивніших громадян до співпраці; передбачення в чинному законодавстві матеріально-технічного забезпечення громадських формувань і винагород особам за допомогу органам правопорядку й виконання конкретних правоохоронних завдань.

Підсумовуючи, зазначмо: оптимізація взаємодії міліції з населенням у контексті правоохоронної діяльності має основну мету – надати нового імпульсу вітчизняним формам співпраці, що існували раніше, та запровадити перевіреним часом зарубіжний досвід участі громадськості в правоохоронній та правозахисній діяльності. І найголовніше: своєчасне оперативне реагування правоохоронних органів на всі звернення громадян, безперечно, підвищить рівень довіри людей до міліції.

Джерела

1. Про міліцію: Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 4. – Ст. 20.
2. Звернення колегії Міністерства внутрішніх справ України до особового складу органів внутрішніх справ України та військовослужбовців внутрішніх військ від 7 лютого 2012 року.
3. Бесчастний В. М. Імідж як складова успіху правоохоронця: до постановки проблеми / В. М. Бесчастний, О. В. Тимченко // Віче. – 2012. – № 2. – С. 6–8.

4. Доручення № 6368/Зр від 17. 04. 2013 р. «Про доопрацювання проекту Комплексного плану заходів із формування позитивного іміджу органів внутрішніх справ України на 2013–2014 роки».

5. Положення про Громадську раду при Міністерстві внутрішніх справ України // Схвалено на засіданні Громадської ради при Міністерстві внутрішніх справ України (протокол № 1 від 1 лютого 2013 р.).

6. Коваленко С. Пілотний проект: політ нормальний? // Іменем Закону: громадсько-правовий тижневик. – 2012. – № 1–2 (5803–5804). – С. 10–13.

7. Долгополов А. М. Організаційно-правові питання діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону в Україні: Дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Долгополов Анатолій Миколайович. – К., 2008.

Концептуальні засади забезпечення органів кримінального судочинства новітніми засобами пізнання

Петро БІЛЕНЧУК,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правосуддя
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Концепція всеукраїнського проекту забезпечення органів судової влади новітніми засобами пізнання ґрунтується на системному аналізі нинішнього стану судової системи та досягненні сучасної ролі й нового призначення суду в контексті розвитку держави й визначає мету, цілі та завдання, принципи й механізми, а також очікувані результати впровадження новітніх засобів пізнання у сферу кримінального судочинства.

Головна мета концепції – утвердження судової гілки влади, яка має забезпечувати правосуддя і судочинство та здійснювати судовий контроль у державі за дотриманням прав і свобод людини та громадянина на засадах: 1) верховенства права; 2) законності; 3) рівності перед законом і судом; 4) поваги до людської гідності; 5) забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; 6) недоторканності житла чи іншого володіння особи; 7) таємниці спілкування; 8) невтручання у приватне життя; 9) недоторканності права власності; 10) презумпції невинуватості; 11) свободи від самовикриття та права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї; 12) заборони

двічі притягувати до юридичної відповідальності за одне й те саме правопорушення; 13) забезпечення права на судовий захист; 14) доступу до правосуддя; 15) змагальності; 16) безпосереднього дослідження показань, речей і документів; 17) забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності; 18) публічності; 19) диспозитивності; 20) гласності та відкритості судового розгляду; 21) розумності строків судочинства; 22) мови, якою здійснюється судочинство.

Згідно зі ст. 6, 8, 124–131 Конституції України судова влада в Україні – це – самостійна і незалежна гілка державної влади, створена, по-перше, для розв'язан-